

Vízióból televízió

A mai értelemben vett televíziós készülék 50 éve, 1931 novemberében jelent meg először. Azóta meghódította az egész világot. Nálunk a tavalyi statisztikai adatok szerint, 2 millió 760 ezer tv-készüléket működtetünk.

A távolbalátás gondolatával elsőként két angol tudós, Bain és Bakewell foglalkozott, majd az olasz Casellinek sikerült írásjeleket és rajzokat az általa feltalált másolóátvitélrel továbbítani. A képtovábbításhoz a forradalmi változást a Nipkow-korong adta. Dickemann új gondolatot vetett fel a szándak elején, és ekkor kezdték alkalmazni a Braun-féle katódoszillográfot, mert elektronsugárral sokkal nagyobb sebesség érhető el, mint a mechanikus képfelbontóval. Erre az útra lépett az angol Baird is, és első készülékét 1925-ben mutatta be Londonban. A televíziózás tökéletesítésében kiemelkedő eredményeket ért el Korlus, Jenkins, Zworykin és a magyar származású Mihály Dénes, mire valóban, 1931-re létrejött a mai értelemben vett televízió.

Erdemes megemlítenünk, hogy az egyik megyénkben született, majd ide visszatért technikatörténeti személyiség, Polák Antal (Szentés, 1865—1943) is eredményesen foglalkozott a távolbalátással. Itthon ő konstruálta meg az első távolbalátót, távirókészülékre egyszerűsítve, amellyel képeket, kézírásokat tudott átvinni az egyik állomásról a másikra.

Virág Józseffel közösen megszerkesztették a világ leggyorsabb és legmegbízhatóbb gyorstávíró készülékét, óránként 40 ezer szó továbbítására.

A hazai kutatók közül nagyobb dicsőség jár ki Mihály Dénesnek (Gödöllő, 1894—Berlin, 1953), aki Edisonval is levelezett és a televíziózás már a tízes években élénken foglalkoztatja. Foglalkozott a hangosfilmmel is, és 1914-ben kezdte meg kísérleteit a hangnak fényelektromos úton történő rögzítésére. Berlinben részvénytársaságot alapított, és Telehor néven alkotta meg első készülékét, amelyben máf szelencellát alkalmazott.

Hogy mi lesz a jövő? Kosztolányi így lát távolba: „... A távolbalátás, a távolbahallás mellé sürögősen követelem a távolbaszögölést, a távolbaizlést és a távolbatapintást is; szagolni akarom télen a szobából a pármái ibolyát, izelni a konstantinápolyi pilafot és tapintani a forró nyárban grönlandi havat.”

BÁTYAI JENŐ

Maga építette családi házban él, Tószegen. Három év után végre úgy, hogy ismét élvezi is az életet. Megszűnt a szigorú diéta, ehét, ihat kedvére, bármít. Úgy erőre kapott, hogy — a szóbeszéd szerint — a múltkorában „vállára vett” egy Trabantot. Büszkén dicsekszik azzal is, hogy csodák csodája, megint szemüveg nélkül tud olvasni. Kiváló a közérzete, örül a napfénynek, a jó levegőnek, nagy kedvvel szőszmőtől, metszeteget a kertben. „A gyümölcsfák velem együtt születtek újjá a múltét óta” — mondja.

A beteg, akivel beszélgettem, egy a 26 közül, akiket a SZOTE I. számú Sebészeti Klinikáján több évig tartó művekezelés után az elmúlt két esztendőben igazi vesével ajándékoztak meg.

A korábbi szegedi hagyományok után 1979-ben ismét vállalkozott a klinika veseátültetésre: immár szervezeten, megfelelő személyi és tárgyi feltételek között láttak hozzá ezekhez a műtétekhez. Két tanársegéd, dr. Csajbók Ernő és dr. Szenohradzky Pál külföldi tanulmányutak tapasztalataival is gazdagodva éppen két éve végezte el együtt az ebben az új sorozatban első műtétet. Őket faggattam a hazai, különösen a Szegeden végzett veseátültetésekkel, az életmentő beavatkozást segítő és gátló körülményekről.

Mindenek előtt valamit magáról a betegségről, a veseelégtelenségről. Előidézhetik belgyógyászati, urológiai kórképek, okozhatják a vese fejlődési rendellenességei. Sajnos, nem tartozik a ritka esetek közé: hazánkban évente 400—600 friss megbetegedés fordul elő, s nem kímél sem gyermeket, sem felnőttet, sem idős embert. S ha már a gyógy-szeres kezelés nem segít? Az idült veseelégtelenségben szenvedő betegek életben tartására jelenleg két lehetőség van: a művekezelés és a veseátültetés. Hazánkban nyolc művekezelés működik, ahol átlag 25 beteget tudnak kezelni, az országban összesen körülbelül 250-et. A részolórköz száma ennél tehát jóval több. Szakmai bizottság dönti el, kit utalnak művekezelésre. A biztonságának, az élet egyensúlyban tartásának persze ára van, amit természetesen szívesen „megfizet” a beteg: hetente kétszer, háromszor elutazik. A lakóhelyéhez legközelebb eső művekezelésre kell befeküdni, hogy a vese elmaradt munkáját ilyenkor a gép pótolja. Emellett azonban — a tetemes időkielcséssel számítva — dolgozhat a beteg, sőt rehabilitálható is. Az állandó kötöttségekkel: a rendszeres utá-

Atültetett életek

zással, a diétával, a folyadék-megszorítással azonban számolnia kell. Ezek a kötelezettségek fogyatkoznak meg, ha a „művesék” közül valakit váratlanul mentő röpi otthonról szinte egyenesen a műtőbe, és onnan ép, jó működő vesével hozzák ki.

Az országban jelenleg Budapesten és Szegeden végeznek ilyen műtéteket. A déli megyék lakói általában a SZOTE I-es számú Sebészeti Klinikájának beteget lesznek. Hogy a műveével kezeltek közül kik azok a szerencsések, akik a műtőasztalra kerülhetnek? Ezt valóban a véletlen dönti el. Mert míg más operációhoz általában elég a beteg és az orvos, esetében szükség van egészséges, különböző orvosi kritériumoknak megfelelő, a befogadó szervezet számára a legkevésbé idegen, beültetendő szervre is — azaz valakinek a halálára. Éppen ezért ezek a műtétek számos etikai, jogi kérdést vetettek föl, amelyekre mindenkor a humánus szempontok alapján adták meg a választ. Törvény írja elő alapos részletességgel, mikor tartható el egy avval, de bizonyos életfunkciókat még mutató ember veséje, átültetés — tehát életmentés — céljából. Természetesen elsőfokú családot is fölajánlhatja páros szervegkét, s ugyancsak bizottság dönti el, hogy ez a veséjét fölajánló hozzátartozóra nem jelent-e veszélyt. Különös jelenségről árulkodnak azonban a számok: míg az USA-ban, a műtétet 25 százaléka hozzátartozója egyik veséjével él tovább, Pesten csupán 14 százaléka. Szegeden pedig a két év alatt nem volt példa rokon veséjének átültetésére. S a tény már jelzi is a gondokat: a műtétekre kész klinikán évente jöhetnek 20—30 ember kaphatna egészséges vesét, ennél azonban jóval kevesebben kerülnek a műtőbe. Az egészségügy természetesen nem hagyhatók a családtagok önzetlenségére, még kevésbé kötelezhető arra bárki, hogy saját egészségét kockáztassa. A minisztérium nyolc intézetet jelölt ki, amelyeknek kötelezősége jelenfenti a szegedi klinikára, ha alkalmasnak tűnő donort tudnak javasolni. A szegedi szakemberek a megfelelő vizsgálatok, a vércsoport, a szöveti antigéntípus megállapítása után az adatokat az Országos Haematológiai és Vértranszfúziós Intézetbe, majd Prágába továbbítják, ahol komputerközpont tartja nyilván a veseátültetésre alkalmas bete-

Nyugdíjasok

Meg az autóbussz a rakparaton. Megáll a klinikák előtt, a vízbástyánál, aztán irány át Újszegedre, a vízügyi emlékhelyre. Az utasok többsége őszhajú, idős ember, az ATIVIZIG nyugdíjasai, a kísérők pedig fiatalok. Utitársam, László Imre is figyelmesen hallgatja a magyarázatot. Először a partfal építéséről esik szó. Betonköbme-terek ezrei, forintok milliói röp-ködnék a levegőben. Amikor kiszállunk, sűvít a szél. Fázósan húzza össze kabátját. A Tiszát nézi.

— Csak ez nem változott — mondja úgy, hogy többen is hallják, Bólogatnak.

Mindenki ismer mindenkit, így kellemes a társalgás. A buszban Imre bácsit faggatom, bácsizom, mert negyven évvel idősebb, mint én, és a vízügyi szakközneiskola volt gondnoka, már tizenkét éve nyugdíjas.

— Gyakran összejönnek?

— Tavaly hatiköránuduláson voltunk, de mindig adódik valami jobb program. Nemesak olyan alkalmakkor találkozunk, amikor a vállalat szervezi. A nyugdíjasoknak van már klubja is, no, szóval ott gyakrabban együtt vagyunk, persze, ahogy egészségünk engedi.

— És mekkora a klub?

— Hatszáz nyugdíjast számolhatunk a vállalatnál, persze nem mindenki szegedi. Olyan sokan vagyunk, hogy külön szakszervezeti bizalmi vezeték ki mellénk — mondja derűsen, de ekkor már az újszegedi gáthóház-

hoz érkezünk, ami két év óta emlékhely.

A múzeum már az udvaron kezdődik. Csatornát készítő eke-fél évszázados cölöpverő, lajtorjás vízkietelő, csupa-csupa régi tárgy. A fiataloknak történelem, az öregeknek az életük. Itt már keveset beszélnek az ifjú mérnökök, inkább kérdeznak. Bent a házban a Tisza és a Maros szabályozása képekben elbeszélve. Felismerik az egykori munkatársat, mestert. Laci bácsi édesapjára mutat, éppen a hullámoktól megropant, alámosott Tisza-narot javítja a finánciánál 1910-ben. Megigéri, majd leírja hogy is volt. Izgalmas dokumentumok, a 32-es és a 70-es árvízről. „Mind a kettő maidnem előntötte Szegedet.” — hallom az egyik magyarázatot.

Már a fehér asztal mellett az ATIVIZIG sporttelepén kérdezem Gyimesi Károlyt, miként is volt az egykor. A 70-es árvízről én is láttam, a 32-esről most hallok először.

— A régi földszegelytől csak arasznyira állt meg a víz. De nem volt annyira veszélyes, 37 centiméterrel lejjebb volt a Tisza, mint 1970-ben. — Karja asztaltársaságunk a felvilágosítást.

Pór István viccesen közbeszó:

— Köténnyel is ki lehetett védeni! Nem az a fontos, hogy milyen magas a víz, hanem, hogy rövid ideig tartson az árvízszelvény.

— Ez igaz — veszi vissza a szót Gyimesi Károly. — 1932-ben az árvíz hat hétig tartott, 70-ben pedig száztíz napig. Micsoda különbség, de azért szerencsénk is volt.

Kis szünet, majd — ha egyszerre árad a Tisza és a Maros, nem lehet védekezni. — szól közbe egy hang az asztal végéről. — Ezt már a század elején is tudták. De ilyen szerencsétlenség ezer évben csak egyszer fordulhat elő.

— De melik évszázadban? — kérdezi valaki.

Nevetés a válasz. A bográcsban főtt paprikás illata belopódzik a terembe. A finom ebéd előtt Sódar István, az ATIVIZIG igazgatóhelyettese röviden beszámol, hogyan áll most a vállalat. „Amit ti, Pista bácsi elkezdettetek... ahogy TI csináltátok... most azt szeretnénk...” Meghitt beszélgetés, csak a be-

avatottak értik. Itt mindegyik öreg vízügyes beavatott.

A 67 éves Pór István ott volt a Százéves belvízvédelmi csatorna építésének kezdeténél. Sokszor említette a nevét az igazgatóhelyettes. Ő csak bólogatott, egy-egy megjegyzést tett. Hogy lehet ilyen nagy vállalatnál ennyire nyemzedék között családias egyetértés? Ezen morfondírozok, de meg is kérdelem tőle.

— Egyszerű dolog. Aki itt dolgozott, az úgy élt, mint a hajón, amelynek tulajdonosa. Úgy nevelték minket, hogy nem ismerjük az időt. Ez a munka szolgálat. Ilyen szellemben nőttek fel a fiatalok, akik most már vezetők is. Úgy járok be most is, mint-ha hazajönnék. Ezt a légkört nem bontotta meg semmi, és remélem, nem is változik. De kérdezze csak meg János bácsit. Ő még többet tud mesélni.

Nagy János 86 évével a „kor-elnök”. Az egykori gáthíztost olyan szeretet, tisztelet övezi, amit ritkán lehet tapasztalni. Jó étvágyalal eszik-iszik, mégis panaszokodnak az egészségére.

— Nem vagyok már fiatal — mondogatja, amikor szép korát említi.

— Meddig érezte, hogy fiatal?

— Hetven évig. Amikor megromlott a látásom, akkor kezdem öregedni. Tudja, nem látom már jól a nőket — huncutul rámkacsint.

— Mi a titka a 86 évnek?

— Erdő, víz és a vadászat, ez volt a munkám, ez hosszabbította az életemet.

— Sokat dolgozott?

— 1923-ban kerültem a vízügyhöz és 58-ban mentem nyugdíjba. Nem kíméltem magamat. A Tisza mindig adott munkát.

— Mikor a legtöbbet?

— Ha jól emlékszem, 49 évvel ezelőtt. Csongrád alatt tizennyolcan védekeztünk, az ár ellen három és fél kilométeres partszakaszon. A szél felkavarta a hullámokat. Telefonáltam, küldjenek embereket, mert nem tudjuk tartani a hullámverést. Éjfélkor elállt a szél.

János bácsi nagyot szusszant, és kortyol a borból. Senki sincs a teremben, aki ne élt volna át hasonló pillanatokat.

Alkonvodik, visszajöttek a buszok. Többen elindulnak gyalogosan. Kocsival menjenek — kiáltanak utána egy kis csoportnak.

— Nem vagyok olyan öreg — szól vissza valaki.

HALÁSZ MIKLÓS

A százéves Révay

1881. november 22-én született Kecskeméten a „literátus” embernek oly gazdag magyar szellemi élet egyik legszínesebb egyénisége. Mindenki csak az „Ipszilonos” Révaynak hívta, megkülönböztetésül nagynevű marxista névrokonától.

Latin-görög szakos tanárként figyel fel rá az ország. Comodiánusról írt első latin nyelvű, majd magyar tanulmánya emelte ki a késmárki tanárt a vidéki homályból. Rövidesen Budapestre került, itt gimnáziumi igazgató lesz, címzetes egyetemi tanár. A Tanácsköztársaság maradvékalanul értékeli a fiatal tudóst, egyetemi tanárrá nevezik ki, és ő lesz a Köznevelésiügyi Néhíztóság középiskolai osztályának vezetője. Természetes hát, hogy a dicsőséges 133 nap után a kurzus állásvesztésre ítéli, és ő megkezdheti negyedévszázados szabadoszi pályáját. Ezt úgy kell érteni, hogy klasszika-filológusként majd csak ennyi idő után

juthat újra katedrához, de hamarosan így is a magyar szellemi élet vezető alakja. Első nagy sikere a 20-as évek elején megjelenő Bocaccio-fordítás, a Dekameron. Ezután rövidesen a Franklin-társulat lektora lesz, és 1932—42 között a Tükör című irodalmi folyóirat szerkesztője. Közben megkapja a Baumgarten-díjat is, hiszen a Horatiusról szóló regényét „A költő és a császár”-t és a „Raeviusz ezredes utazása” című ifjúsági regényét mindenki olvassa. Igazán jelentősek azok az ismeretterjesztő kórtetek, amelyek a tudós ismeretanyagát, az új felfedezéseket, a magyarországi latin emlékeket teszik közkincsé.

1945 után rehabilitálták, ismét tanított az egyetemen, s 1952-ig, nyugdíjba vonulásáig ontotta hatalmas tudásának kincseit.

Klasszika-filológus, irodalomtörténész, műfordító, író, tanár volt. A XX. századi magyar kultúra jelentős alakja.

SZ. M.

Csorba Győző

Van és marad

Hagvja magát a föld s a víz: napóleonok hada hódít, lezúdul és pacifikál, kitűzdeli izgága lobogót.

Még a hernyó is mosolyog: a napóleonok hada rendre pusztul a forgandó időben.

S a föld s a víz van és marad, ás a csönn diktátorokra: hordja millió éveit nyugalmasan, csöppet se tántorodva.

CHIKÁN ÁGNES